

حجة الاسلام والمسلمین موسوی تبریزی

احکام محارب

قسمت نوزدهم

دزد مسلح، محارب است

یکی از عناوینی که فقهای اسلام در کتابهای فقهی بعنوان محارب مورد بحث قرار داده‌اند عنوان (لصّ است) لصّ یا کسر یا ضَمّ یا فتح لام در لغت بمعنای سارق و دزد است و لکن هر دزدی و سرقت محاربه نیست و حکم محارب بر او جاری نیست بلکه به آن سرقتی که با ایجاد رعب و وحشت و با اعمال قوه قهریه و کشیدن سلاح انجام بگیرد محاربه می‌گویند و مرتکب آن محارب محسوب می‌شود.

در واقع اگر به سارق مذکور محارب اطلاق می‌شود نه از آنجهت است که مال کسی را بطریق غیر مشروع می‌برد بلکه بجهت اینست که در میان مردم ایجاد رعب و وحشت می‌نماید و در این عمل گرچه ظاهراً در برابر یکفرد و یا چند فرد بخصوص انجام می‌گیرد لکن اینگونه اعمال موجب سلب امنیت و ایجاد رعب و وحشت و برهم زدن نظام جامعه است و طبق تفصیلی که قبلاً ذکر شده چنین فردی محارب با نظام اسلامی و در نتیجه محارب با خدا و رسول خدا محسوب می‌شود لذا با وی نباید مانند دزدی که مخفیانه از صندوق کسی مالی را بسرقت

می‌برد و یا کلاهبرداری می‌کند و یا با جعل اسناد و اختلاس و رشوه‌خواری اموال مردم را بطور نامشروع می‌خورد رفتار کرد. اگرچه اینگونه افراد نیز بنوبه خود ضرر اجتماعی دارند و باید مجازات بشوند لکن عنوان محارب بر اینگونه افراد صدق نمی‌کند و لذا فقیه بزرگوار، رهبر کبیر انقلاب در کتاب تحریر الوسیله در حد محارب مسئله ۸ می‌فرماید: «اللصّ اذا صدق علیه عنوان المحارب کان حکمه ماتقدم والأفله احکام تقدمت فی ذیل کتاب الامر بالمعروف والنهی عن المنکر» یعنی اگر بر سارق عنوان محارب صدق کند حکم او همان حکم محارب است و گرنه احکامی دارد که در کتاب امر بالمعروف و نهی از منکر بیان شده است و مزحوم صاحب جواهر در کتاب جواهر می‌فرماید: «اللصّ بکسر اللام بل وضمتها فی لغة واحد اللصوص محارب اذا تحقق فیه معناه السابق بلاخلاف و لاشکال بل عن السرائر اجماعاً علیه.

یعنی لصّ با کسر لام و ضمّ آن محارب است اگر معنای سابق (یعنی محاربه) در آن تحقق یابد و در این مسئله خلافتی نیست بلکه ابن ادریس در سرائر اجماع فقهاء را نقل کرده است پس اگر دزدی بدون اسلحه سرد و گرم وارد منزل

کسی و یا مغازه‌ای بشود و مخفیانه بخواهد صرفاً اموال مردم را بسرقت ببرد بر او محارب صدق نمی‌کند و حکم محارب که کیفرهای چهارگانه گذشته است بر او اعمال نمی‌شود و اگر شرائط بریدن دست تمام باشد دست او را می‌برند و اگر شرائط تکمیل نباشد فقط تعزیر می‌شود.

ولی اگر سارق، مسلحانه با اسلحه سرد و یا گرم و با تهاجم وارد عمل بشود و بخواهد اموال مردم را بسرقت ببرد و یا قصد تجاوز به نوامیس و اعراض و هتک حیثیت افراد را داشته باشد، در این صورت عنوان محارب بر او صادق و احکام خاصی دارد که ذیلاً متذکر می‌شویم:

۱- به هر مسلمان واجب است که در این مواقع از خود و نوامیس و اولاد و اموال خود دفاع کند و این دفاع ابتداءً از باب نهی از منکر است نه از جهت اعمال کیفرهای اسلامی که آن بعهد حاکم شرع است، لذا لازم است که مراحل نهی از منکر را در صورت امکان رعایت نماید مثلاً ابتداءً با زبان نرم و ملایمت او را نهی کند اگر متشنبه نشد با پرخاش و تهدید لفظی اگر نشد با زدن (البته با رعایت مراتب خفیف تا شدید) و مجروح کردن و اگر نشد با کشتن با اسلحه سرد و

یا گرم، یا آخره نباید بنشیند و سارق مسلح و یا متجاوز به اموال و نوامیس و جان او سوء قصد و تجاوز کند، و واجب است که بهر نحو ممکن از خود دفاع کند و در این مرحله اگر دفاع منجر به کشته شدن خودش بشود شهید محسوب می شود و اگر به کشته شدن محارب و مهاجم و سارق منجر شود خون او هدر و دفاع کننده را بخاطر کشتن شخص مهاجم در صورتیکه در دادگاه مهاجم و متجاوز بودن مقتول ثابت شد. مجازات نمی کنند. ما ابتداء در این زمینه روایات مسئله را نقل می کنیم سپس به ادله دیگر و اقوال فقهاء بزرگوار می پردازیم:

وسائل الشیعه ج ۱۸ باب ۷ از ابواب حدود ص ۵۴۳.

خبر اول: عن ابی عبدالله علیه السلام قال: اللص محارب لله ولرسوله فاقوله فما دخل عليك فعلى از امام صادق علیه السلام نقل شده است که فرمودند: دزد محارب با خدا و رسول خدا وقتی که او را دیدید بکشید عهده او بگردن من است (یعنی وزر و گناه و کیفری ندارد).

خبر دوم: «عن ابی ایوب قال سمعت ابا عبدالله علیه السلام يقول: من دخل على مؤمن داره محاربا له فدمه مباح في تلك الحال للمؤمن وهو في عنق».

ابی ایوب می گوید شنیدم از امام صادق علیه السلام که می فرمود: کسی که به منزل کسی در حال محاربه داخل بشود خون او هدر و برای مؤمن صاحب منزل مباح است و اگر وزری داشته باشد بگردن من است.

خبر سوم: «عن جعفر عن ابیه علیهما السلام قال: اذا دخل عليك اللص يريد اهلك ومالك فان استطعت ان تدره وتضربه

فادبره واضربه وقال: اللص محارب لله ولرسوله فاقوله فما متك منه فهو على».

امام جعفر صادق از پدر بزرگوارش (سلام الله علیهما) نقل می کند که فرمودند: اگر بر شما دزدی وارد شد که سوء قصد به اهل و عیال و مال تو را دارد اگر می توانی از او سبقت بگیری و او را بزنی و شر او را دفع کنی بکن و فرمود: دزد مهاجم محارب با خدا و رسول خدا است او را بکشید هر وزری داشته باشد من بعهده می گیرم.

و در بعضی از روایات اگرچه کلمه «الصل» منطلق آمده است لکن به قرینه روایات صحیح دیگر باید گفت: منظور دزدهای مهاجم و مسلح عتلی است که با اعمال زور و تهدید با اسلحه به اموال و نوامیس مردم بخواهند تجاوز کنند. وسائل الشیعه جلد ۱۱ باب ۴۶ ابواب جهاد العدو خبر هفتم.

در صحیح حلی از امام صادق علیه السلام نقل می کند که فرمودند: «قال امیر المؤمنین علیه السلام اذا دخل عليك اللص المحارب فاقتله» یعنی امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند: اگر دزد محارب بر منزل تو وارد شد او را بکش. و همچنین روایات دیگری که محارب بودن دزد را قید کرده است.

خبر دوم همان باب: در خبر سکونی از امام صادق علیه السلام نقل می کند که فرمودند: ان الله ليمقت الرجل بدخل عليه اللص في بيته فلا يحارب» یعنی خداوند غضب می کند مردی را که به منزل او دزدی وارد بشود و قصد تجاوز داشته باشد و او متجاوز را بحال خود بگذارد و با او به ستیزه برنخیزد. و روایات زیادی در این زمینه است که اصل وجوب دفاع از

خود و از اموال و اهل و عیال انسان را در مورد حمله و تهاجم اجانب ثابت می کند و روایاتی داریم که شخص مدافع را اگر در حین دفاع کشته شود شهید می نامند مانند خبر ابی عبدالله علیه السلام: قال قال رسول الله (ص) من قتل دون عیاله فهو شهید یعنی امام صادق علیه السلام از رسول گرامی نقل می کند که فرمودند: کسیکه در موقع دفاع از عیال خود کشته شود شهید است. یا فرمودند: هر کس در کنار مال خودش بخاطر دفاع از آن کشته شود شهید محسوب می شود (باب ۴۶ ابواب وسائل الشیعه ج ۱۱) و روایاتی داریم که اگر در حین دفاع سارق کشته شود قصاص و دیه و کیفر بر شخص مدافع نیست ولی اگر بوسیله مهاجم و دزد مسلح ضرر جانی یا مالی بر مدافع وارد بشود او ضامن است و کیفر می شود، مانند خبر حسین بن مهران:

عن ابی عبدالله علیه السلام سألته عن امرأة دخل عليها اللص وهي حلی فوقع عليها فقتل ما فی بطنها فوثبت المرأة علی اللص فقتله فقال اقا المرأة التي قتلت فليس عليها شيء و دية سخلتها على عصابة المقتول السارق.

از امام صادق علیه السلام سؤال کردم در باره زنیکه بر منزل او دزدی وارد شده است در حالیکه او حامله بود و در اثر تجاوز دزد بچه خود را سقط می کند و سپس به دزد حمله می کند و او را می کشد. فرمودند اما در باره دزد که بوسیله زن کشته شده است کیفری و خسارتی بر آن زن نیست ولی دیه جنبی را که بوسیله دزد ساقط شده است بعهده فامیل دزد است.

لذا مرحوم محقق صاحب شرائع می فرماید: «الصل محارب فاذا دخل دارا

متغلباً كان لصاحبها محاربه فان اذى الدفع الى قتله كان دمه ضامناً لا بضمنه الدافع ولو جنى اللص عليه ضمن. یعنی لص محارب است و هنگامیکه به منزل کسی با زور و غلبه وارد شود صاحب منزل می تواند با او بستیزد و اگر دفاع صاحب منزل منجر به قتل و کشته شدن مهاجم بشود خون او هدر و ضایع است و شخص مدافع (صاحب منزل) ضامن نیست ولی اگر دزد جنایتی در رابطه با جان و اعضاء بدن صاحب منزل انجام دهد ضامن است.

البته همانطور که قبلاً اشاره شد باید در موقع دفاع مراتب نهی از منکر را رعایت کرد مثلاً اگر ممکن باشد که به مأمورین دولتی خبر دهد و یا خود او را دستگیر کند و به دست قانون بسپارد که طبق قوانین جاریه اسلامی او را محاکمه کنند، البته در صورتیکه حکومت اسلامی حاکم باشد و بداند که حق او ضایع نخواهد شد، لازم است که این عمل را انجام دهد و اگر خودش در اینصورت اقدام نماید و بکشد جایز نیست بلکه معصیت کرده و ضامن است و اگر می تواند با ضرب خفیف مهاجم را دفع کند نباید ضرب شدید باشد، البته در جائیکه می تواند ترتیب را رعایت کند و مهلت داشته باشد ولی اگر دزد مسلح طوری است که کوچکترین مهلتی پیدا کند او را خواهد کشت و یا تجاوز به ناموس و اموال خواهد نمود نباید باو مهلت داد و رعایت ترتیب در این صورت لازم نیست. در این زمینه امام بزرگوار در تحریر الوسیله ج اول کتاب امر بمعروف و نهی از منکر پس از آنکه در ضمن مسائل متعدده که جواز بلکه وجوب دفاع در برابر دزد محارب و یا

متجاوز با اموال و نفوس و نوامیس هر شخصی و یا همسر و اولاد و والدین و اقرباء او را بیان می کند در مسئله ششم می فرماید:

«يجب على الاحوط في جميع ما ذكر ان يتصدى للدفاع من الاسهل فالاسهل الخ» یعنی در جمیع آنچه که گفتیم (در دفاع از دزد مهاجم) واجب است که از درجه خفیف شروع کنیم و به مرحله شدیدتر بزرسیم مثلاً اگر با اخطار و تهدید و سرو صدا کردن و داد زدن دفع می شود، نباید به بیشتر از آن تجاوز کرد و اگر باید به اعمال زور بوسیله دست یا عصا متوسل شد بلامانع است و اگر نمی شود مگر با شمشیر و (اسلحه گرم دیگر) باید انجام داد البته صرفاً با ایراد جراحت و زخمی کردن، و اگر دفع نمی شود مگر با کشتن، جایز است که او را بکشند با هر وسیله ای که در اختیار داشته باشند، البته مراعات ترتیب در صورتیکه ممکن باشد لازم است ولی، اگر خوف غلبه دشمن و مهاجم باشد و مهلت رعایت ترتیب در دفاع نداشته باشیم دیگر ترتیب لازم نیست و قطعاً می شود با هر وسیله ای او را دفع کرد. با اینجاست و طبقه هر فرد مسلمان است که مورد تجاوز قرار می گیرد و اما اگر او را سالم گرفت و دست قاضی شرع و یا حاکم سپرد لازم است که حاکم با او معامله محارب بکند که یکی از کیفرهای چهارگانه گذشته را درباره او اجراء می کنند البته پس از آنکه اموالیکه دزدیده باز پس بگیرد و خساراتی که وارد کرده اعم از جانی و یا مالی متحمل بشود یعنی اگر در حین تجاوز چشم شخص مدافع را در بیاورد و کور کند باید بحکم

قصاص چشم او را اول کور کنند سپس بعنوان محارب او را بکشند یا بدار او یزند یا نفی بلد کنند.

در اینجا بسیار مناسب است که به دو مسئله شرعی که با مسئله مورد بحث بی ارتباط نیست و فقهاء در همین جا ذکر کرده اند ما نیز متذکر شویم.

۱- اگر شخصی وارد منزلش شود و ببیند که مردی به همسر او تجاوز می کند و یا اعمال منافسی غیر از تجاوز انجام می دهد، می تواند آن مرد متجاوز را بکشد و اگر بداند که همسرش از روی طوع و رغبت خود را در اختیار او گذاشته است در مورد زنا همسرش را نیز می تواند بکشد، البته اگر پیش حاکم شرع دلیل داشت و توانست ثابت کند که به چه دلیل کشته است جرمی ندارد و تبرئه می شود و ضامن نیست ولی اگر نتواند ثابت کند، حاکم شرع طبق ظواهر عمل می کند و او را مجازات می نماید.

۲- اگر کسی به جهت اطلاع پیدا کردن به اسرار مردم به خانه و یا باغ شخصی و خصوصی کسی نگاه کند یا با سوراخ کردن دیوار یا باز کردن در و یا با دوربین و غیر ذلک نگاه کند کار حرام و خلاف شرعی مرتکب شده است و صاحب خانه او را باید نهی از منکر کند و اگر قبول نکرد می تواند او را بطوری بزند که چشم او معیوب بشود و اگر هر خسارتی بر او وارد شد صاحب منزل ضامن نیست و مجازاتی ندارد. امام امت در باره هر دو مسئله در تحریر الوسیله ج ۱ کتاب امر بمعروف و نهی از منکر ص ۴۷۱ مسئله ۲۷ - ۲۸ - ۲۹ - ۳۰ و ۳۱ و ۳۲ مفصلاً بحث فرموده اند، به آنجا مراجعه شود.